

## **MEĐUNARODNI IZVJEŠTAJ O VJERSKIM SLOBODAMA ZA 2018. BOSNA I HERCEGOVINA**

### **Sažetak**

Ustavom Bosne i Hercegovine (BiH) i entitetskim ustavima – Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) i Ustavom Republike Srpske (RS) – zaštićeni su sloboda vjerske misli i prakse, zabranjena je vjerska diskriminacija i dozvoljeno je slobodno djelovanje registriranih vjerskih organizacija. Ustavom FBiH je vjeroispovijest proglašena „vitalnim nacionalnim interesom“ konstitutivnih naroda. Ustavom RS-a je uspostavljena Srpska pravoslavna crkva (SPC) kao „crkva srpskog naroda i drugih naroda pravoslavne vjere.“ Ustavom BiH je zagarantirana zastupljenost tri najbrojnija naroda – Srba koji pretežno pripadaju Srpskoj pravoslavnoj crkvi, Hrvata koji u najvećem broju pripadaju Rimokatoličkoj crkvi, i Bošnjaka koji su pretežno muslimani – u parlamentu i vladi. Osobe koje ne pripadaju niti jednom od tri konstitutivna naroda/najvećim vjerskim zajednicama su izvijestile da i dalje ne mogu biti zastupljene u vladi i parlamentu. Prema nekoliko izvještaja, vlasti na raznim nivoima ostvaruju napredak u rješavanju dugogodišnjih pitanja koja se odnose na vjerske slobode i prava. Islamska zajednica (IZ) i dalje izražava svoje nezadovoljstvo time što, kako je navela, Predsjedništvo još uvijek ništa ne poduzima u vezi s predviđenim ugovorom između države i IZ kojim bi se uredile specifične potrebe vjernika. Manjinske vjerske zajednice su opet izvijestile o diskriminaciji od strane općinskih organa vlasti u pogledu korištenja vjerske imovine i izdavanja dozvola za izgradnju vjerskih objekata. U martu je Skupština Kantona Sarajevo poništila svoju odluku iz 2016. godine o imenovanju jedne osnovne škole po ustaši i antisemitu iz Drugog svjetskog rata koji je veličao Hitlera; do kraja godine odluka o poništenju odluke o imenovanju škole nije bila provedena i škola i dalje nosi to ime. U aprilu je sedam osoba optuženo za napad na džamiju 2015. godine i osuđeno na uvjetnu kaznu zatvora u trajanju od jedne godine odnosno godine i po, s rokom kušnje od dvije godine.

Od 209 napada na vjerske službenike i lokalitete koje je evidentiralo Međureligijsko vijeće (MRV) od 2010. godine, policija je identificirala počinitelje 73 napada, dok su sudski procesuirana svega 23 slučaja. U svom godišnjem izvještaju iz maja o zaštiti svetih mjesta, MRV je evidentiralo 11 napada izvršenih u periodu od 1. novembra 2016. do 31. decembra 2017. godine: sedam napada na imovinu pripadnika IZ, tri napada na pravoslavna groblja i jedan napad na imovinu Katoličke crkve. MRV je ponovo navelo da propust nadležnih organa da procesuiraju veliki broj slučajeva napada odražava nepoznavanje djela počinjenih iz mržnje i želju da se odvrati kritika na račun vjerske netrpeljivosti. Zabilježeno je nekoliko vandalskih napada na vjerske objekte, među njima i napad na džamiju u Kiseljaku (u decembru 2017.), na pravoslavnu crkvu u Visokom i na katoličku crkvu u Zenici. MRV i dalje poduzima korake na promoviranju međuvjerskog dijaloga među kojima je i organizacija zajedničkih posjeta poglavara najvećih vjerskih zajednica historijskim stratištima, pružanje podrške danima otvorenih vrata vjerskih zajednica i sponzoriranje raznih projekata skupa s vjericama i mladima.

Zvaničnici Ambasade SAD-a su se sastajali s predstavnicima vlasti kako bi naglasili potrebu za promoviranjem poštivanja vjerske različitosti i jednakog postupanja u skladu sa zakonom prema svim vjerskim zajednicama, uključujući i vjerske manjine. Na redovnim sastancima sa vjerskim zajednicama zvaničnici Ambasade su na njih i dalje apelirali da unaprijede međureligijski dijalog kako bi doprinijeli razvoju mirnog i stabilnog društva. U decembru se Zamjenik državnog

sekretara SAD-a sastao s poglavarima četiri najveće vjerske zajednice u BiH s kojima je razgovarao o vjerskim slobodama i međureligijskom dijalogu. Zvaničnici Ambasade prisustvuju značajnim događajima u raznim vjerskim zajednicama, kao i na događajima organiziranim povodom proslave Bajrama i katoličkog i pravoslavnog Božića, čime izražavaju podršku vjerskog toleranciji i dijalogu. U decembru 2017. godine su zvaničnici Ambasade održali sastanak u Banja Luci s muftijom, biskupom i episkopom banjalučkim i razgovarali o načinima na koje je moguće poticati snažniji međuvjerski dijalog.

## **Dio I. Vjerska demografija**

Prema procjenama Vlade SAD-a, u BiH ima ukupno 3,9 miliona stanovnika (procjena iz jula 2018.). Prema rezultatima posljednjeg popisa stanovništva koji je proveden 2013. godine, sunitski muslimani čine oko 51 posto stanovništva, pravoslavci 31 posto, rimokatolici 15 posto i ostali, uključujući protestante i Jevreje, 3 posto.

Postoji snažna veza između etničke pripadnosti i vjere: Srbi u BiH su povezani prije svega sa Srpskom pravoslavnom crkvom, a Hrvati u BiH s Rimokatoličkom crkvom. Bošnjaci su pretežno muslimani. Jevrejska zajednica, prema vlastitim procjenama, ima oko 1.000 pripadnika, od kojih većina živi u Sarajevu. Većina Srba pravoslavaca živi u RS-u, a većina muslimana i katolika u FBiH. Protestantska i većina drugih manjih vjerskih zajednica imaju najbrojnije članstvo u Sarajevu i Banja Luci.

## **Dio II. Stanje poštivanja vjerskih sloboda od strane vlasti**

### **Zakonski okvir**

Aneksom IV Daytonskog mirovnog sporazuma, koji predstavlja Ustav BiH, zaštićena je sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti. Prema Ustavu, nikome neće biti oduzeto državljanstvo zbog njegove vjere i sve osobe uživaju ista prava i slobode, bez diskriminacije na osnovu vjerske pripadnosti. Prema Ustavu FBiH, sve osobe imaju slobodu vjeroispovijesti, kao i slobodu javnog i privatnog ispovijedanja vjere i zabranjena je diskriminacija na osnovu religije ili vjere. Ustavom FBiH je vjera definirana kao vitalni nacionalni interes konstitutivnih naroda.

Ustavom RS-a je uspostavljena Srpska pravoslavna crkva (SPC) kao „crkva srpskog naroda i drugih naroda pravoslavne vjere.“ Ustavom su zajamčene jednake slobode, prava i obaveze svih građana, bez obzira na vjeru. Propisano je da su vjerske zajednice jednake pred zakonom, slobodne u vršenju vjerskih poslova i vjerskih obreda, mogu osnivati vjerske škole i izvoditi vjersku nastavu u svim školama, baviti se privrednim djelatnostima, primati darove, stvarati zaklade i njima upravljati, u skladu sa zakonom.

Državnim Zakonom o slobodi vjere zagwarantirana je sloboda savjesti, kao i pravni status crkava i vjerskih zajednica i istim Zakonom su registriranim vjerskim zajednicama data mnogobrojna prava, uključujući i pravo na okupljanje, obavljanje zajedničkih poslova, kao što je humanitarni rad, prikupljanje sredstava i izgradnja i korištenje bogomolja. Prema Zakonu, crkve i vjerske zajednice su reprezentativne ustanove i organizacije vjernika, osnovane u skladu s vlastitim propisima, naučavanjima, vjerama, tradicijama i praksama. Zakonom je priznat pravni status četiri

„tradicionalne“ vjerske zajednice: Islamske zajednice, Srpske pravoslavne crkve, Katoličke crkve i Jevrejske zajednice. Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine vodi jedinstven registar za upis svih vjerskih zajednica, a Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice ima obavezu da dokumentira sve slučajeve kršenja prava na slobodu vjere.

Prema Zakonu, novu vjersku zajednicu ili crkvu može osnovati 300 ili više punoljetnih državljana Bosne i Hercegovine podnošenjem pismene prijave o osnivanju nove vjerske zajednice ili crkve Ministarstvu pravde. Među drugim zakonskim uvjetima za registraciju je i izrada statuta iz kojeg je vidljiv način ispovijedanja vjere i odluka o osnivanju, usvojena od najmanje 30 osnivača crkve ili vjerske zajednice. U roku od 30 dana nakon zaprimanja prijave o osnivanju crkve ili vjerske zajednice, Ministarstvo pravde donosi rješenje o upisu u registar crkava i vjerskih zajednica, a protiv negativne odluke se žalba podnosi Vijeću ministara BiH. Zakon omogućava registriranim vjerskim zajednicama da osnivaju svoje unutrašnje organe koji će djelovati bez ograničenja. Prema Zakonu, Ministarstvo može odbiti zahtjev za registraciju samo ako ocijeni da su sadržaj i način obavljanja vjerskih obreda „protivni pravnom poretku, javnom moralu ili štete životu i zdravlju ili drugim pravima i slobodama vjernika i građana.“

Prema Zakonu, nova crkva ili vjerska zajednica se ne može osnovati pod istim ili sličnim imenom postojeće crkve ili vjerske zajednice. Niko ne može bez suglasnosti nadležnih tijela crkve ili vjerske zajednice koristiti njene službene simbole, znamenja i atribute.

Konkordatom između Vlade i Svete Stolice priznaje se javno-pravni subjektivitet Katoličke crkve i daju se određena prava, među njima i pravo na uspostavljanje obrazovnih i humanitarnih institucija, vjersku naobrazbu i službeno priznavanje katoličkih blagdana. Povjerenstvo za provedbu Konkordata se sastoji od pet članova ispred vlade i pet predstavnika Svete stolice. Sličan sporazum postoji i sa Srpskom pravoslavnom crkvom, s tim da komisija za provedbu Sporazuma još uvijek nije uspostavljena zato što vlada, a također i SPC ne poduzimaju korake u tom pravcu.

Država priznaje Islamsku zajednicu kao jednu i jedinstvenu vrhovnu institucionalnu vjersku vlast za sve muslimane u zemlji, uključujući i imigrante i izbjeglice, kao i za Bošnjake i druge muslimane iz BiH koji žive izvan domovine, a prihvataju autoritet Islamske zajednice. Prema Zakonu, niti jedna islamska vjerska zajednica se ne može upisati u registar crkava i vjerskih zajednica koji se vodi u Ministarstvu pravde, niti otvoriti džamiju, bez dozvole Islamske zajednice.

Zakonima FBiH i RS, kao i zakonima u svih 10 kantona, potvrđeno je pravo svakog građanina na vjersku pouku. Prema Zakonu, predstavnik svake službeno registrirane vjerske zajednice je odgovoran za vršenje vjerske pouke u svim javnim i privatnim predškolskim ustanovama i osnovnim i srednjim školama i na univerzitetima, ukoliko postoji dovoljna potražnja. Djeca iz manjinskih vjerskih zajednica imaju pravo na vjersko obrazovanje samo ako postoji 18 ili više učenika iz takve zajednice u jednom razredu. Vjerske zajednice biraju i obučavaju svoje vjeroučitelje. Vjeroučitelji su djelatnici škole u kojoj vrše poučavanje, s tim da imaju odobrenje vjerske institucije koja je nadležna za nastavni plan i program vjeronauke.

Islamska zajednica, Srpska pravoslavna crkva i Katolička crkva izrađuju i odobravaju nastavne planove i programe vjeronauke u cijeloj zemlji. Javne škole nude vjersku pouku iz one vjere koja predstavlja većinu u određenoj školi, uz nekoliko izuzetaka. Učenici srednjih škola koji ne žele

pohađati časove vjeronauke imaju pravo da ne pohađaju te časove ako škola nudi predmet etika kao alternativu, što je slučaj u velikom broju škola. Roditelji učenika osnovnih škola mogu zahtijevati da njihova djeca ne pohađaju časove vjeronauke.

U Federaciji, u pet kantona s bošnjačkom većinom u osnovnim i srednjim školama izvodi se islamska vjeronauka po dva časa sedmično. U kantonima s hrvatskom većinom učenici hrvatske nacionalnosti pohađaju časove katoličkog vjeronauka, i to dva časa sedmično u osnovnim i srednjim školama, kao izborni predmet. U 5 osnovnih i 10 srednjih katoličkih škola u FBiH i RS roditelji imaju mogućnost izbora između izbornih predmeta katolički vjeronauk i etika. U Kantonu Sarajevo i u Tuzlanskom kantonu učenici osnovnih i srednjih škola mogu izabrati da ne izučavaju vjeronauku ili da pohađaju časove etike umjesto vjeronauke. Ministarstvo obrazovanja Kantona Sarajevo je u škole uvelo, uz islamsku i katoličku, također i pravoslavnu i protestantsku vjeronauku. U septembru je Ministarstvo prosvjete RS uvelo vjeronauku u srednje škole.

Zakonom o zabrani diskriminacije su zabranjeni isključivanje, ograničavanje i povlašteni tretman osoba na osnovu vjere prilikom zapošljavanja i pružanja socijalnih usluga u javnom i privatnom sektoru.

Ustavom Bosne i Hercegovine je zagarantirana zastupljenost tri naroda – Srba, Hrvata i Bošnjaka - u organima vlasti i oružanim snagama. U Ustavu se eksplicitno ne spominje zastupljenost vjerskih zajednica, iako je svaki narod iz Ustava povezan s određenom religijom. Mandati u parlamentima i funkcije u izvršnoj vlasti su podijeljeni između tri konstitutivna naroda - Srba, Hrvata i Bošnjaka - prema ustavom utvrđenim kvotama.

Država je pristupila Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima.

## **Prakse vlasti**

Zvaničnici su javno potvrdili potrebu za rješavanjem pitanja presude Evropskog suda za ljudska prava iz 2009. godine, navodeći da država treba izmijeniti Ustav kako bi se omogućilo vjerskim i drugim zajednicama, uključujući i Jevreje, da se kandidiraju za Predsjedništvo i Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH, ali tokom godine nisu ništa poduzeli u tom pravcu. Prema promatračima, presudom Evropskog suda za ljudska prava je utvrđeno da je Ustav diskriminirajući prema manjinama s obzirom da su funkcije u izvršnoj vlasti i mandati u parlamentu raspoređeni samo među Srbima, Hrvatima i Bošnjacima. Osobe koje se ne izjašnjavaju kao pripadnici jedne od tri glavne nacionalne/vjerske zajednice su izjavile da i dalje nisu u mogućnosti obnašati niti jednu proporcionalno zagarantiranu funkciju u organima vlasti, niti obnašati funkciju člana Predsjedništva. Prema izvještajima, vlasti na raznim nivoima su postigli mali napredak u rješavanju višegodišnjih pitanja koja se odnose na vjerske slobode i prava.

Nevladine organizacije, pripadnici akademske zajednice i organi vlasti su izvijestili da je svaka veća politička stranka i dalje povezana s vjerom dominantne nacije među svojim članovima. Najveće nacionalne bošnjačke stranke i dalje su povezane s Islamskom zajednicom, najveće

nacionalne hrvatske stranke su i dalje povezane s Katoličkom crkvom i dvije najveće srpske stranke sa Srpskom pravoslavnom crkvom.

Nevladine organizacije su izvijestile da organi vlasti ne primjenjuju odluku Visokog sudskog i tužilačkog vijeća iz 2015. godine kojom je zabranjeno zaposlenima u pravosudnim institucijama da nose bilo koja „vjerska obilježja“ na poslu, uključujući i hidžab. U toku godine je Granična policija postupila prema presudi Ustavnog suda iz novembra 2017. godine kojom je proglašen neustavnim njen pravilnik iz januara 2017. godine o zabrani nošenja brade u Graničnoj policiji i kojom je Graničnoj policiji naloženo da pravilnik ukine.

Prema zvaničnicima IZ, Predsjedništvo BiH još uvijek nije usvojilo ugovor postignut između države i Islamske zajednice 2015. godine, a kojim se vjernicima daje pravo na poštivanje ograničenja u pogledu vrste hrane u javnim institucijama, prostor za obavljanje molitve, odsustvo s posla petkom u vrijeme džuma-namaza i pravo na odsustvo s posla jednom godišnje u svrhu odlaska u Meku radi obavljanja hadža. U toku godine su hrvatski i srpski član Predsjedništva odbili staviti ovo pitanje na dnevni red sjednica Predsjedništva zbog spora oko predloženog teksta ugovora.

Prema riječima predstavnika Katoličke crkve, zajedničko povjerenstvo za provedbu Temeljnog ugovora sa Svetom stolicom se nije sastajalo od juna 2016. godine usljed, kako se pretpostavlja, nepostojanja interesa organa vlasti. Vlada i parlament nisu proveli ranije dogovore Povjerenstva, niti su donijeli zakon o poštivanju vjerskih blagdana.

U decembru su zvaničnici Srpske pravoslavne crkve izvijestili da vlada nije poduzela korake ka formiranju komisije za provedbu Sporazuma između Vijeća ministara BiH i SPC.

Prema zvaničnicima manjinskih vjerskih zajednica, one su i dalje diskriminirane od strane lokalnih vlasti u pogledu korištenja vjerske imovine i izdavanja dozvola za izgradnju novih vjerskih objekata. Općinske vlasti u Drvaru i dalje odbijaju izdati građevinsku dozvolu za izgradnju katoličke crkve, uprkos stalnim zahtjevima lokalnog katoličkog svećenika, Banjolučke biskupije i predstavnika Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi koja se direktno uključila u rješavanje ovog pitanja. U potrazi za rješenjem, katolici u Drvaru, pod vodstvom svećenika, počeli su prikupljati sredstva za otkup zemljišta u privatnom vlasništvu na kojem bi sagradili crkvu.

U decembru su poglavari četiri najveće vjerske zajednice u BiH izrazili žaljenje što ne postoji institucija na nivou BiH koja bi bila nadležna za prava vjerskih zajednica. Izjavili su da upravo ta činjenica ometa nastojanja vjerskih zajednica da riješe pitanje povrata imovine koja je oduzeta od vjerskih zajednica i nacionalizirana u doba vladavine komunizma, u periodu od 1946. do 1965. godine.

Prema nevladinim organizacijama (NVO), zakonske odredbe koje se odnose na vjersku pouku djece povratnika još uvijek nisu provedene, posebno u segregiranim školskim sistemima, često po nalogu viših organa vlasti koji nastoje opstruirati proces. Roditelji preko 500 djece povratnika bošnjačke nacionalnosti u nekoliko zajednica u RS-u već šestu godinu zaredom bojkotiraju javne škole i za svoju djecu su odabrali alternativnu nastavu organiziranu u prostorijama upravne zgrade IZ, uz podršku Federalnog ministarstva obrazovanja.

Predstavnici akademske zajednice i NVO su izvijestili o kontinuiranom društvenom pritisku na učenike iz zajednica širom zemlje da izučavaju vjeronauku iz svoje vjere.

Organi vlasti i dalje selektivno poštuju prava pripadnika vjerskih zajednica u područjima u kojima one čine vjersku manjinu. Pripadnici vjerskih manjina su naveli diskriminaciju u pogledu ostvarivanja prava na obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvenu zaštitu i druge socijalne usluge. Izjavili su da su posebno izbjeglice koje se vraćaju u svoje prijeratne zajednice u skladu s Daytonskim mirovnim sporazumom izložene diskriminaciji. Vođe manjinskih vjerskih zajednica i NVO, posebno u Kantonu 10 u zapadnom dijelu Federacije i u nekoliko općina u istočnim dijelovima RS-a, izvijestile su da vlasti i dalje ne pružaju usluge niti zaštitu manjinama i da im onemogućavaju korištenje prava na zdravstvenu zaštitu, penziju i druge socijalne beneficije, te prijenos evidencije o učenicima iz jednog dijela zemlje u drugi. NVO su izvijestile da su predstavnici manjinskih zajednica u općinama u Kantonu 10, Drvar, Bosansko Grahovo i Glamoč, diskriminirani posebno u pogledu ostvarenja prava na obrazovanje na materinjem jeziku i zapošljavanja u javnim preduzećima. Vođe u zajednicama su također izvijestile da je i dalje prisutna diskriminacija od strane lokalnih vlasti u pogledu pružanja policijske zaštite i pokretanja istrage u slučajevima prijetnji nasiljem, maltretiranja i vandalizma. Iako je svega mali broj slučajeva prijavljen, MRV je izjavilo da policija tretira te slučajeve kao djela obične krađe ili vandalizma, bez da uzimaju u obzir djela počinjena na vjerskim lokalitetima i koja bi mogla biti kvalificirana kao djela počinjena iz mržnje. Prema godišnjem izvještaju koji je MRV objavilo u maju, identificirano je svega 45 posto počinitelja takvih djela. S obzirom da su vjera i nacionalna pripadnost često blisko povezani, teško je bilo izvršiti klasifikaciju mnogih djela kao djela počinjenja isključivo iz razloga vjerskog identiteta oštećenih strana.

Dana 6. marta je Skupština Kantona Sarajevo poništila svoju odluku iz 2016. godine o imenovanju osnovne škole i jedne ulice u Dobroševićima, u općini Novi Grad, u Kantonu Sarajevo, po Mustafi Busuladžiću, ustaši iz doba Drugog svjetskog rata, koji je veličao Hitlera i koji je bio poznat po antisemitizmu. Do kraja godine odluka još uvijek nije bila provedena. Na web stranici škole još uvijek stoji isti naziv škole, Mustafa Busuladžić, kao i isti naziv ulice. U toku godine je predsjednik Jevrejske zajednice oštro osudio činjenicu da škola još uvijek nosi takav naziv.

U aprilu je sedam osoba opruženo za napad na džamiju u Tomislavgradu 2015. godine i osuđeni su na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine odnosno godine i po, ali uvjetno, s rokom kušnje od dvije godine. 2017. godine je osmi optuženik u istom predmetu priznao krivicu i osuđen je na uvjetnu kaznu zatvora u trajanju od jedne godine, s rokom kušnje od dvije godine.

### **Dio III. Stanje poštivanja vjerskih sloboda u društvu**

U maju je MRV, koje evidentira i prati slučajeve netrpeljivosti i mržnje po prijavi vjerskih zajednica na koje su takvi slučajevi usmjereni, objavilo u svom godišnjem izvještaju podatke koje je prikupljalo u periodu od novembra 2016. do decembra 2017. godine. Prema podacima, izvršeno je 11 napada na vjerske lokalitete, vjerske službenike ili vjernike u tom periodu (u poređenju s 12 napada navedenih u izvještaju za period novembar 2015.- oktobar 2016.). Jedan napad je izvršen

na katolički vjerski lokalitet, sedam na IZ, a tri na SPC. Od 209 napada na vjerske službenike i lokalitete od 2010. godine, MRV je izvijestilo da je policija identificirala počinitelje 73 napada. Do maja 2018. godine su krivično procesuirana 23 počinitelja. MRV je izjavilo da bez obzira što je prijavljen manji broj napada, vlasti, prema istoj praksi, ne kvalificiraju ta djela kao djela počinjena iz mržnje.

U martu su nepoznati počinitelji izvršili krađu i oskrnavili Crkvu sv. Ilije Proroka u Zenici i nanijeli znatnu materijalnu štetu. Odbor za međureligijsku saradnju Zenice je osudio ovaj incident, ali do kraja godine počinitelji nisu identificirani. U junu je nekoliko osoba provalilo u pravoslavnu crkvu u naselju Čekrekčije u općini Visoko, zapalile su sakralne predmete i iz crkve otuđile dragocjene stvari. Policija je lišila slobode dvojicu osumnjičenih i slučaj predala Tužilaštvu Zeničko-Dobojskog kantona na daljnje postupanje. Dana 10. jula su tri maloljetne osobe verbalno napale časnu sestru u centru Fojnice. Policija je identificirala počinitelje i s njihovim roditeljima razgovarala o tom incidentu. Napad je osudio i načelnik općine.

Vijeće muftija IZ nastavilo je uvjeravati neregistrirane džemate (paradžemate) koji okupljaju pretežno sljedbenike salafizma i koji djeluju izvan struktura IZ da prestanu sa održavanjem „neodobrenih“ vjerskih aktivnosti i da se zvanično pripoje IZ. Dok su prema IZ u 2016. godini bila aktivna 64 paradžemata, u 2018. godini je bilo svega 21 aktivan paradžemat, izvan okrilja IZ.

Dana 18. jula, u srbijanskoj dijaloškoj emisiji Ćirilica, koju preuzima i prenosi Alternativna TV u BiH, tadašnji predsjednik RS-a i predsjednik Saveza nezavisnih socijaldemokrata, Milorad Dodik, nazvao je ezan (muslimanski poziv na molitvu) „arlanjanjem“ koje uznemirava građane Banja Luke i umanjuje vrijednost njihove imovine. Njegovu izjavu su oštro osudili političari iz opozicije, međunarodna zajednica i IZ.

Dana 20. jula su se pojavili antisemitski grafiti, gotovo istovremeno, na ulazima u stambenim zgradama u Tuzli i Sarajevu u kojima žive pripadnici Jevrejske zajednice. Vlasti su osudile ovaj incident. Do kraja godine su počinitelji i dalje bili nepoznati.

Dana 28. decembra 2017. godine je grupa mladića bacila nekoliko pivskih boca na Čaršijsku džamiju u Kiseljaku, kojom prilikom su na fasadi nastala manja oštećenja. Policija je identificirala počinitelje i slučaj predala nadležnom tužilaštvu. Nije poznato da li su i na koji način počinitelji kažnjeni.

MRV je i dalje sponzor projekata u okviru kojih su žene i mladi unapređivali međuvjerski dijalog. 23. aprila je MRV, u saradnji s njemačkom fondacijom Maximilian Kolbe organiziralo svoju četvrtu evropsku radionicu pod nazivom „Suočavanje s prošlošću opterećenom nasiljem“ sa učesnicima iz BiH i drugih evropskih zemalja. U okviru projekta su vjerski poglavari obišli mjesta stradanja svih etničkih/vjerskih zajednica u prošlim ratovima. Svjedočanstva žrtava na tim mjestima su bila sastavni dio posjeta.

#### **Dio IV. Politika i angažman Vlade SAD-a**

Službenici Ambassade su sa članovima Predsjedništva, Ministarstvom sigurnosti BiH i drugim ministarstvima razgovarali o nastojanjima vlasti u pravcu borbe protiv nasilnog ekstremizma

povezanog s religijom i o slobodi vjera. Također su podcrtali potrebu za promoviranjem poštivanja vjerske raznolikosti i jačanjem jednakog postupanja u skladu sa zakonom, što podrazumijeva i odnos prema vjerskim manjinama, naglašavajući da ograničavanje djelovanja manjinskih vjerskih zajednica može dovesti do njihove marginalizacije i moguće radikalizacije.

Na sastanku s poglavarima četiri najveće vjerske zajednice u BiH u decembru, Zamjenik državnog sekretara SAD-a je naglasio značaj vjerskih sloboda i međuvjerskog dijaloga. Ambasada je nastavila promovirati međureligijski dijalog kroz redovne sastanke s poglavarima i predstavnicima sve četiri „tradicionalne“ vjerske zajednice i drugih vjerskih zajednica, na kojima su razmatrali i načine na koje vjerske zajednice mogu doprinijeti daljnjem razvoju mirnog i stabilnog društva. U decembru 2017. godine su se zvaničnici Ambasade sastali u Banja Luci s muftijom, biskupom i episkopom banjalučkim i razgovarali o načinima na koje je moguće poticati međureligijski dijalog.

U sklopu programa Vlade SAD-a koji se provodi sa Međureligijskim vijećem u cilju promoviranja mira, pomirenja, tolerancije i suživota raznih vjerskih i etničkih zajednica u zemlji, zvaničnici Ambasade su redovno gostovali na značajnim događajima koje su priredile razne vjerske zajednice: na proslavi Bajrama u organizaciji Islamske zajednice, na proslavi Božića i Uskrsa/Vaskrsa sa srpskom pravoslavnom i katoličkom zajednicom i na Seder večeri prije početka prvog dana Pesaha, čiji je domaćin bila Jevrejska zajednica. Na tim događajima su zvaničnici Ambasade istakli značaj međureligijskog dijaloga i poštivanja vjerske raznolikosti.

Ambasada i dalje redovno održava kontakte s Međureligijskim vijećem i podržava njegove aktivnosti, kao i izradu njegove prve komunikacijske strategije, izradu 14 prijava za dodjelu malih grantova odborima za međureligijsku saradnju i druge aktivnosti kako bi se pomoglo MRV da dalje razvija svoje institucionalne kapacitete. MRV i dalje sudjeluje u programima koje finansira Vlada SAD-a u cilju prevazilaženja etničkih i vjerskih podjela kroz dijalog i povratka povjerenja među vjerskim zajednicama u zemlji. Takvi događaji obuhvataju i veći broj održanih okruglih stolova s uglednim ženama, kao i samit mladih.